

**ლიბერალური იდეოლოგიის რეპრეზენტაცია მემარჯვენე ფრთის  
სუბიექტების ნარატივებში/რიტორიკაში (საქართველოს მაგალითზე 2012-  
2024 წლებში)**

**ბექა კაციტაძე**

საერთაშორისო ურთიერთობების მაგისტრი

მოწვეული ლექტორი

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ქ. თბილისი, ქაქუცა ჩოლოყაშვილის გამზირი 3/5

+995 591609800

[beka.katsitadze.1@iliauni.edu.ge](mailto:beka.katsitadze.1@iliauni.edu.ge)

**დაჩი კორინთელი**

საერთაშორისო ურთიერთობების მაგისტრი

პროფესორის ასისტენტი

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ქ. თბილისი, ქაქუცა ჩოლოყაშვილის გამზირი 3/5

+995 557948207

[dachi.korinteli.1@iliauni.edu.ge](mailto:dachi.korinteli.1@iliauni.edu.ge)

**აბსტრაქტი**

2012 წლის საპარლამენტო არჩევნების შედეგად, ხელისუფლებაში „ქართული ოცნების კოალიციის“ მოსვლიდან მოყოლებული, საქართველოს პოლიტიკური ცხოვრება ლიბერალურ და მემარჯვენე ჯგუფებს შორის მკვეთრმა იდეოლოგიურმა და პოლიტიკურმა დაპირისპირებამ მოიცვა. ვითარებას ამძაფრებს ყოფილ და მოქმედ სახელისუფლებო პარტიებს შორის პოლარიზაცია და, ამასთანავე, რუსული ოკუპაციის მიმდინარეობა. წინამდებარე ნაშრომი მიზნად ისახავს ლიბერალური იდეოლოგიის რეპრეზენტაციის შესწავლას საქართველოში არსებული მემარჯვენე ფრთის სუბიექტების ნარატივებში/რიტორიკაში. კერძოდ, ნაშრომში შესწავლილია ჯგუფები, როგორებიცაა: „ქართული მარში - ეროვნული მოძრაობა“, „ერთობა, რაობა, იმედი“, „კონსერვატიული მოძრაობა/ალტ-ინფო“-„პატრიოტთა ალიანსი“ და „საქართველო უპირველეს ყოვლისა“. ნაშრომი აქტიურად იყენებს თვისებრივი კონტენტ-ანალიზის მეთოდოლოგიას, კერძოდ, უმეტესწილად ეფუძნება პირველადი წყაროების ანალიზს და, ასევე, წარმოადგენს მეორეული სამეცნიერო ლიტერატურის მიმოხილვას. კვლევის უმთავრესი მიგნებაა ის, რომ მემარჯვენე სუბიექტების ნარატივებში/რიტორიკაში საკმაოდ ხშირად გვხვდება შეურაცხმყოფელი ლექსიკური გამონათქვამები ლიბერალიზმზე მსჯელობისას. კვლევის მთავარი რეკომენდაცია

იქნებოდა პოლიტიკური პროცესების წარმართვა პოლიტკორექტულობის დაცვით, რაც განმუხტავდა დაძაბულობას და ვითარების სამომავლოდ გართულებას საქართველოში.

**საკვანძო სიტყვები:** ლიბერალიზმი, მემარჯვენე, იდეოლოგია, საქართველო

## **A representation of liberal ideology in the narratives/rhetoric of right-wing subjects (*Georgian example in 2012-2023 years*)**

**Beka Katsitadze**

Master of International Relations

Invited lecturer

Ilia State University

Kakutsa Cholokashvili Ave 3/5

+995 591609800

[beka.katsitadze.1@iliauni.edu.ge](mailto:beka.katsitadze.1@iliauni.edu.ge)

**Dachi Korinteli**

Master of International Relations

Professor's assistant

Ilia State University

Kakutsa Cholokashvili Ave 3/5

+995 557948207

[dachi.korinteli.1@iliauni.edu.ge](mailto:dachi.korinteli.1@iliauni.edu.ge)

### **Abstract**

As a result of 2012 parliamentary elections and since the beginning of Georgian Dream Coalition's rule, a sharp ideological and political confrontation between liberal and right-wing groups covered Georgian political life. The situation is being hardened by a political polarization between former and current authorities and at the same time by a continuation of Russian occupation. The given work aims to research a representation of liberal ideology in the narratives/rhetoric of Georgian right-wing subjects. Particularly, Georgian March – National Movement, ERI, Conservative Movement/Alt-Info along with Alliance of Patriots and lastly, Georgia First are explored in this paper. Research work actively uses a methodology of qualitative content-analysis, as rests more on primary sources and also review the secondary scientific literature. The main finding of research work is that right-wing subjects frequently speak with tactless vocabulary and abuse liberal ideology in Georgia. The main recommendation of the research paper is that the political processes in Georgia should be conducted with politically correct language, which would partially cool down the heated tensions between them in the future.

**Key words:** Liberalism, right-wing, ideology, Georgia

## შესავალი

2012 წელს საყოველთაო საპარლამენტო არჩევნების შედეგად, ხელისუფლებაში „ქართული ოცნების კოალიციის“ მოსვლიდან მოყოლებული, იდეოლოგიური ბრძოლის თვალსაზრისით, ყველაზე კრიტიკული მომენტი 2018 წლის მაისში „ნარკოტიკული საშუალებების შესაძლო გასაღების ფაქტების გამოსავლენად კლუბებში ‘ბასიანი’ და ‘გალერი’ საპოლიციო რეიდები იყო, რასაც მრავალრიცხოვანი პროტესტი მოჰყვა“<sup>1</sup> შოთა რუსთაველის გამზირზე. საპროტესტო აქციებში მონაწილეობდნენ არსებული ნარკოპოლიტიკის წინააღმდეგ მებრძოლი საზოგადოებრივი ინიციატივა „თეთრი ხმაური“, ხოლო, მეორე მხრივ და პარალელურად, ახლადდაარსებული ნეოფაშისტური მოძრაობა „საქართველოს ეროვნული ერთობა“. მოგვიანებით, კონტრაქციაზე გამოჩნდნენ ქართველი ბიზნესმენი და მწერალი ლევან ვასაძისა და „ქართული მარშის“ მხარდამჭერი აქტივისტები.

უკანასკნელ პერიოდებში საქართველოში შეინიშნება ლიბერალურ და მემარჯვენე ჯგუფებს შორის მძაფრი იდეოლოგიური და პოლიტიკური დაპირისპირება. სიტუაციას ართულებს ყოფილ („ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა“) და მოქმედ („ქართული ოცნება - დემოკრატიული საქართველო“) სახელისუფლებო პარტიებს შორის პოლიტიკური პოლარიზაცია და, ასევე, რუსული ოკუპაციის ზემოქმედება. წინამდებარე კვლევაში წარმოდგენილი არიან მემარჯვენე სუბიექტები („ქართული მარში - ეროვნული მოძრაობა“, „ერთობა, რაობა, იმედი“ („ე.რ.ი.“), „კონსერვატიული მოძრაობა/ალტ-ინფო“ და „პატრიოტთა ალიანსი“, რომელთა წევრები ხშირად გამოდიან თანამებრძოლების აქციებზე და მონაწილეობას იღებენ სატელევიზიო გადაცემებსა და შეხვედრებში. ნაშრომის უმთავრესი მიზანია იმ ნარატივისა და რიტორიკის კვლევა, რომლითაც საქართველოში არსებული მემარჯვენე ფრთის სუბიექტები ლიბერალური იდეოლოგიის წარმომადგენლებს მოიხსენიებენ.

## სამეცნიერო ლიტერატურის მიმოხილვა

საკვლევი პრობლემა საკმაოდ აქტუალურია თანამედროვე სამეცნიერო ლიტერატურის თვალსაზრისითაც. მაგალითად, 2018 წლის აპრილში გამოიცა უილიამ გალსტონის სტატია, სახელწოდებით „პოპულისტური გამოწვევა ლიბერალური დემოკრატიისთვის“. ავტორი აცხადებს, რომ პოპულისტები უპირისპირდებიან პლურალიზმს, კონსტიტუციაზე დაფუძნებულ სისტემას და ინდივიდების თავისუფლებას, თუმცა ემხრობიან სუვერენიტეტის პრინციპს. ნაშრომი ამტკიცებს, რომ დასავლეთში პოპულიზმის აღზევება გამოწვეული იყო

<sup>1</sup> სივილ ჯორჯია, „გიორგი გახარია თანამდებობიდან გადადგა“, <https://civil.ge/ka/archives/398536> (17.07.2024).

არა მხოლოდ ემოციური, არამედ დემოგრაფიული და ეკონომიკური ცვლილებებითაც.<sup>2</sup> მიუხედავად იმისა, რომ ნაციონალიზმი ადრე დადებით კონტექსტში მოიხსენიებოდა, ახლა ის ეწინააღმდეგება დემოკრატიულ პრინციპებს.<sup>3</sup> ერნესტო ლაკლაუ მხარს უჭერს გაზომადის მოსაზრებას და აღნიშნავს, რომ პოპულისტი ლიდერები წარმართავენ იზოლაციურ საგარეო პოლიტიკას. ისინი ფიქრობენ, რომ ამით იცავენ ადგილობრივ მოსახლეობას მავნე ზემოქმედებისგან. რელიგიურ ნარატივზე აპელირება კი პოპულისტი მემარჯვენე ნაციონალისტური ჯგუფების ერთ-ერთი იარაღია იმისთვის, რათა განახორციელონ თავიანთი შეხედულებების ინტერპეტაცია და დაარწმუნონ ადამიანები მათ სისწორეში.<sup>4</sup> მემარცხენე პროგრესისტებთან ერთად, ლიბერალიზმს თავს ესხმიან მემარჯვენე პოპულისტები, რომელთათვის პიროვნული ავტონომიის ცნება, ტრადიციული ღირებულებების გადაგვარების ნიშნავს,<sup>5</sup> ხოლო საკუთრივ საქართველოში, ულტრანაციონალისტური და მემარცხენე ჯგუფები ლიბერალიზმს აღიქვამენ რელიგიის, ტრადიციის და ჰუმანიზმის წინააღმდეგ მებრძოლ იდეოლოგიად.<sup>6</sup>

### კვლევის მეთოდოლოგია

ნაშრომი ეფუძნება თვისებრივი კონტენტ-ანალიზის მეთოდოლოგიას, კერძოდ, პირველადი წყაროების დამუშავებას, მათ ავტორისეულ ანალიზსა და ინტერპრეტაციას. კვლევის ფარგლებში შესწავლილია პარტიული წესდებები, სადამფუძნებლო კრებებზე გავრცელებული პოლიტიკური გზავნილები, პრესკონფერენციის დროს გაკეთებული მოხსენებები, სატელევიზიო გადაცემებიდან, ქუჩის აქციების გამოსვლებიდან და ინტერვიუებიდან ამონარიდები. აღსანიშნავია, რომ არაეთიკური და შეურაცხყოფელი გამონათქვამების გამო, წარმოდგენილი პარტიების ვებსაიტები და სოციალური ქსელების ანგარიშები ხშირად უქმდება, რაც განაპირობებს წყაროთა არაერთგვაროვან ხასიათს და წარმოადგენს კვლევის სერიოზულ შეზღუდვას. გარდა ამისა, ზოგიერთი მემარჯვენე სუბიექტი სარგებლობს საკუთარი ტელევიზიითა და მედიასაშუალებით (მაგალითად, „ალტ-ინფო“, „ობიექტივი“ და ერი-მედია“), რამაც გაცილებით მეტ რესურსებზე წვდომის შესაძლებლობა განაპირობა.

### „ქართული მარში - ეროვნული მოძრაობა“

<sup>2</sup> William Galston, “The Populist Challenge to Liberal Democracy”, *Journal of Democracy* 2 (2018): 5-19.

<sup>3</sup> Deth Van J. Kenan, “Political Ideologies: Conservative, Liberalism, Christian Democracy and Socialism“, In *Foundations of Comparative Politics: Democracies of the Modern World*, by Deth Van J. Kenan (Cambridge: Cambridge University Press, 2016), 299-329.

<sup>4</sup> Cas Mudde, ed., *The Populist Radical Right - A Reader* (London and New York: Routledge, 2017).

<sup>5</sup> ფრენსის ფუკუიამა, ლიბერალიზმი და მისი უცმაყოფილონი. მთარგმნ. ზაზა შენგელია (თბილისი: ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი, 2022), 12.

<sup>6</sup> თეიმურაზ ხუციშვილი და სხვები. ლიბერალიზმი და საქართველო (თბილისი: ჭავჭავაძის ცენტრი, 2020), 64.

2016 წლის 2 თებერვალს საჯარო რეესტრში დარეგისტრირდა მოძრაობა „ეროვნულები“, რომლის პრეზიდენტმა ალექსანდრე ბრეგაძემ, თანამოაზრეებთან ერთად, 2017 წლის 14 ივლისს დედაქალაქ თბილისში, აღმაშენებლის გამზირზე მოაწყო ქართული მარშის სახელით ცნობილი მრავალათასიანი მსვლელობა. საპროტესტო აქცია საქართველოში უცხო ქვეყნის მოქალაქეების წინააღმდეგ იყო მიმართული, მოითხოვდა საიმეგრაციო პოლიტიკისა და ბინადრობის მინიჭების უფლების შესახებ კანონის გამკაცრებას.<sup>7</sup> 2018 წლის 20 მაისს, თბილისში, კერძოდ, შოთა რუსთაველის გამზირზე, გაიმართა „ქართული მარშის“ მორიგი აქცია, სადაც მოძრაობის ლიდერმა ალექსანდრე ბრეგაძემ მოწინააღმდეგე ჟურნალისტური გამოცემები „ულტრალიბერასტულ პრესად“ შერაცხა, ცილისწამებაში დაადანაშაულა და უარყო ფაშისტური იდეოლოგია.<sup>8</sup> 2020 წლის 2 ივლისს საგურამოში, ილია ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმში გაიმართა „ქართული მარში - ეროვნული მოძრაობის“ პარტიის სადამფუძნებლო ყრილობა, რა დროსაც დელეგატებმა თავმჯდომარედ აირჩიეს ალექსანდრე ბრეგაძე, ხოლო გენერალურ მდივნად - ირაკლი შიხიაშვილი. აღსანიშნავია, რომ საპრეზენტაციო სცენაზე აღმართული იყო ქართველი საზოგადო მოღვაწის, ილია ჭავჭავაძის ფოტოსურათები შემდეგი ფრაზებით: „აგვიყოლია სიყრმიდანვე...“, „ის გიხმობს შენ“, „მარად და ყველგან...“ შეხვედრის მიმდინარეობისას, თავმჯდომარე ალექსანდრე ბრეგაძემ დამსწრე საზოგადოების წინაშე მიმართვა გაავრცელა:<sup>9</sup>

„ჩვენი პოლიტიკური პარტია დაფუძნებული იქნება დიდი ილიას ძირითად ფუძემდებლურ პრინციპებზე - ‘მამული, ენა, სარწმუნოება’, და ერთ-ერთ საარჩევნო სლოგანად გამოვიყენებთ დიდი ილიას სიტყვებს - ‘ჩვენი თავი ჩვენადვე უნდა გვეყუდნოდეს’. სწორედ ეს არის მთავარი მიზეზი იმისა, რომ პარტია ფუძნდება დიდი ილია ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმში. რაც შეეხება საქართველოს მტრების წინააღმდეგ ბრძოლას, მათთან ვიქნებით ისეთივე რადიკალურები, როგორებიც აქამდე ვიყავით“.

2020 წლის 16 ოქტომბერს „საზოგადოებრივი მაუწყებლის“ არხზე გავიდა „ქართული მარში - ეროვნული მოძრაობის“ თავმჯდომარის, ალექსანდრე ბრეგაძის მოსახლეობისადმი მიმართვა, სადაც მან პარტიის საარჩევნო პროგრამისა და პრიორიტეტების შესახებ ისაუბრა. პარტიის ლიდერი „მომბის“ ეთერში ჩაერთო ტრაფარეტით, რომელზეც ეწერა ფრაზები, როგორებიცაა „დავითგარეჯა საქართველოა!“, „არა ოკუპაციას!“, „სოროსის ფონდი აიკრძალოს

<sup>7</sup> პატრიოტი TV, „ქართული მარში“ - საპროტესტო აქცია აღმაშენებლის გამზირზე, <https://www.youtube.com/watch?v=YUqxAdzdeM0> (17.07.2024).

<sup>8</sup> საქართველოს საზოგადოებრივი მაუწყებელი, „ქართველი ფაშისტები ეროვნული ღირებულებების დასაცავად“, <https://www.youtube.com/watch?v=WgE-eOpOx7A> (17.07.2024).

<sup>9</sup> ვაკო ორმოცაძე და მირიან მელაძე, „ქართულმა მარშმა“ პარტია ‘ქართული მარში - ეროვნული მოძრაობა’ დააფუძნა [ფოტო],“ საზოგადოებრივი მაუწყებელი, <https://1tv.ge/news/qartuli-marshma-partia-qartuli-marshi-erovnuli-modzraoba-daafudzna-foto/> (17.07.2024).

საქართველოში!“<sup>10</sup> „ჩვენი ძირითადი მიზანი არის ეროვნული, ტრადიციული, ქართული სახელმწიფოს შექმნა, რომელიც ღირსეულ ადგილს დაიკავებს მსოფლიო თანამეგობრობაში და რომელიც განვითარებას მიაღწევს ტრადიციონალიზმისა და კონსერვატიზმის პრინციპებზე დაყრდნობით“. ალექსანდრე ბრეგამემ, ასევე, ყურადღება გაამახვილა დემოგრაფიულ პრობლემებზე, ემიგრაცია-იმიგრაციის სალდოზე, ჰომოსექსუალიზმის პროპაგანდაზე, ნარკოტიკების ლეგალიზაციაზე და აღნიშნა, რომ ამ მოვლენების გაგრძელების შემთხვევაში, ქართველები ეთნიკურ უმცირესობაში აღმოჩნდებიან: „ჩვენი მთავარი ამოცანა არის ქართველი ერის, იდენტობის, არსებობის განვრცობა. დღესდღეობით, ‘გაერომ’ საქართველო შეიყვანა მომაკვდავ ერთა რიცხვში“.

### **„ერთობა, რაობა, იმედი (ე.რ.ი.)“**

ბიზნესმენმა და მწერალმა ლევან ვასაძემ 2021 წლის 6 მაისს დააარსა საზოგადოებრივი მოძრაობა „ერთობა, რაობა, იმედი (ე.რ.ი.)“. როგორც საჯარო რეესტრის ამონაწერიდან ირკვევა, ორგანიზაციას აქვს არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირის სამართლებრივი ფორმა. აღსანიშნავია, რომ „ერთობა, რაობა, იმედის“ ღირებულებები ორგანიზაციის ვებსაიტზე, ცალკე სექციად არის ჩამოყალიბებული: მოძრაობა ითვალისწინებს ქართველებთან ერთად სხვა თანამემამულეების საერო ტრადიციების მფარველობასა და მათზე ზრუნვას, ისევე როგორც საქართველოს მართლმადიდებლური ავტოკეფალური ეკლესიის პატივისცემას. ფასეულობებს შორის, მკაფიოდაა ხაზგასმული ტრადიციული რელიგიების მიმართ ტოლერანტობა. ასევე, ოჯახის ინსტიტუტის გაძლიერება და თაობათა შორის ასაკობრივი სხვაობის დაცვა ადამიანთა შორის ურთიერთობებში. ვასაძის ერთ-ერთი მთავარი პრიორიტეტი არის საქართველოს მიერ კეთილმეზობლური ურთიერთობების გამყარება. გარდა ამისა, მიზნებს შორისაა ემიგრანტების სამშობლოში დაბრუნება, ქვეყნის დემოგრაფიული მდგომარეობის გამოსწორება, ანტიადამიანური, ანტიტრადიციული პროცესების შეჩერება, ზნეობრივი რეფორმების გატარება და საერთაშორისო ორგანიზაციებში გაწევრიანება მხოლოდ და მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ საფრთხე არ დაემუქრება ქვეყნის ტრადიციების შენარჩუნებას. ლევან ვასაძის მოძრაობის ერთგვარი მანიფესტი მთავრდება მოწოდებით, რომ საქართველოში საჭიროა იდეოლოგიური გაჯანსაღება, რისთვისაც ორგანიზაცია გამოთქვამს მზადყოფნას უახლოესი საჭიროების პირობებში გადაკეთდეს პოლიტიკურ პარტიად.<sup>11</sup>

<sup>10</sup> საზოგადოებრივი მაუწყებელი, „ქართული მარში - ეროვნული მოძრაობის“ თავმჯდომარე სანდრო ბრეგამე, „მომამბე - #არჩვენები2020“, <https://www.youtube.com/watch?v=gx-YIs5Nnm0> (17.07.2024).

<sup>11</sup> „ერთობა, რაობა, იმედი“, <https://eri.ge> (17.07.2024).

აღსანიშნავია, რომ „მსოფლიო საოჯახო კონგრესის“ YouTube-ის გვერდზე გავრცელდა „ერთობა, რაობა, იმედის (ე.რ.ი.)“ დამფუძნებლის, ლევან ვასაძის მონოლოგი, სახელწოდებით „მოკლედ ნათქვამი“. კერძოდ, ლევან ვასაძე ამბობს, რომ ლიბერალური რესპუბლიკის დიქტატურა შედგება „სამი სასიკვდილო შხამისგან“: ნარკოპოლიტიკა და აზარტული თამაშები, რომლებიც მძიმე დამოკიდებულებას იწვევს და ანადგურებს მთელ ახალგაზრდობას. მესამე ფაქტორი არის აქტიური სექსუალური ცხოვრების პროპაგანდა, რომელიც მიმართულია აბორტების რაოდენობის ზრდის სასარგებლოდ და ოჯახის შექმნის წინააღმდეგ. ამას ემატება ტრადიციული განათლების სისტემის მოშლა, რაც ჯამში იწვევს ეთნოციდს. შემდგომ, ვასაძე გვთავაზობს ლიბერალიზმის კრიტერიუმების ჩამონათვალს: ესაა ღია ეკონომიკა, როცა დამყარებულია საბანკო დიქტატურა, სახელმწიფო არ იცავს საკუთარ სოფლის მეურნეობასა და წარმოებას. ასევე, მედია-ტერორი, რომელიც ოპერირებს სიტყვის თავისუფლების ყალბი დროშის ქვეშ და ახორციელებს დადებითი ღირებულებების დემონიზებას, ხოლო მიუღებლის დანერგვას საზოგადოებაში. ლევან ვასაძე აცხადებს, რომ მისი მიზანია საქართველოში იდეოლოგიური რევოლუციის განხორციელება, ეროვნული სახელმწიფოს მშენებლობის გაგრძელება და ლიბერალური რესპუბლიკის მკვლელობა. გამოსვლაში ასევე ნახსენებია სიტყვა „ბენდუქიზმები“ და არასამთავრობო ორგანიზაციების წვლილი ლიბერალური იდეოლოგიის დამკვიდრების საქმეში.<sup>12</sup>

მომდევნო გამოსვლაში ლევან ვასაძე უპირისპირდება თანამედროვე პოლიტიკურ მეინსტრიმს, ხოლო ლგბტ მანიფესტზე ხელმომწერ პარტიებს/ორგანიზაციებს, „ქართულ ოცნებას“, „ერთიან ნაციონალურ მოძრაობას“, გლობალისტებს უწოდებს. იგი დასძენს, რომ სწორედ ლიბერალებმა გამოიგონეს ტერმინი „ბელადომანია“, გააუქმეს ლიდერის ფენომენი, სახელისუფლებო შტოების თავმოყრის პრინციპი და ძლიერი საპრეზიდენტო რესპუბლიკა. ვასაძის აზრით, აგრეთვე, უნდა განხორციელდეს გარე მმართველობის მინიმიალიზაცია საქართველოში და 180 გრადუსით ქვეყნის შემოტრიალება.<sup>13</sup>

ტრილოგიის უკანასკნელი ეპიზოდი ეძღვნება „სასიცოცხლო გეოპოლიტიკის“ შესახებ მსჯელობას, სადაც „ერთობა, რაობა, იმედის“ დამფუძნებლის აზრით, უსამართლო ომებში დაღუპული ქართველი ჯარისკაცები, დამოუკიდებლობის 30 წლის განმავლობაში საქართველოში განხორციელებული კატასტროფული დეინდუსტრიალიზაციის შედეგები, რადროსაც დაიხურა საწარმოების აბსოლუტური უმრავლესობა, ხოლო სამრეწველო-საინჟინრო

<sup>12</sup> მსოფლიო საოჯახო კონგრესი, „ლევან ვასაძე - მოკლედ ნათქვამი #7: ლიბერალური იდეოლოგია,“ <https://www.youtube.com/watch?v=5e3gZGL7QV0> (17.07.2024).

<sup>13</sup> მსოფლიო საოჯახო კონგრესი, „ლევან ვასაძე - მოკლედ ნათქვამი #8: ლიბერალური პოლიტიკა,“ <https://www.youtube.com/watch?v=YQQWWrgUHEs> (17.07.2024).

დაზგები უცხო ქვეყნებში გაიტანეს, ისევე როგორც შეზღუდული რუსული ტრადიციული ორგანული ბაზარი, ქმნის გეოპოლიტიკური ჩიხის მდგომარეობას. ვასაძის თანახმად, ხსენებული გეოპოლიტიკური მარაზმიდან გამოსავალი რუსეთთან დიალოგის დაწყებაა.<sup>14</sup>

### **„კონსერვატიული მოძრაობა/ალტ-ინფო“ და „პატრიოტთა ალიანსი“**

2021 წლის 9 სექტემბერს ქართულ სატელევიზიო ეთერში გამოჩნდა სამაუწყებლო მედიასაშუალება „ალტ-ინფო“, რომელმაც ამავე წლის 20 ნოემბერს გამართა სადამფუძნებლო ყრილობა „კონსერვატიული მოძრაობის“ დაარსების შესახებ. როგორც საჯარო რეესტრის ამონაწერში ვკითხულობთ, პოლიტიკურ პარტიად „კონსერვატიული მოძრაობის“ რეგისტრაცია ოფიციალურად შედგა 2021 წლის 7 დეკემბერს. წესდების მიხედვით, პარტია მიზნად ისახავს საქართველოს კონსერვატიული იდეოლოგიის მქონე სახელმწიფოდ ჩამოყალიბებას, სადაც ქართულ მართლმადიდებლურ ქრისტიანულ ეკლესიას მინიჭებული ექნება განსაკუთრებული სტატუსი. პრიორიტეტებს შორისაა ქვეყნის დემოგრაფიული პრობლემების დაძლევა, ძლიერი აღმასრულებელი ხელისუფლების შექმნა, სამხედრო მოსამსახურეებისა და სამართალდამცავებისთვის პრივილეგიების მინიჭება, კაპიტალისტური ეკონომიკური სისტემის განვითარება, მედიისა და განათლების სფეროების გარეშე ინტერვენციისგან დაცვა, ისევე როგორც უცხოეთიდან დაფინანსებული ორგანიზაციების კონტროლი საკანონმდებლო დონეზე. წესდებაში ნახსენებია ტერმინი კულტურული და ეკონომიკური სტაბილურობა და ქრისტიანული დემოკრატიის ქვეყანაში დამკვიდრების გეგმა. პარტიის ოფიციალურ ვებსაიტზე ერთ-ერთ მთავარ ამოცანად პირდაპირ არის ნახსენები რუსეთთან ურთიერთობების ნორმალიზება, რადგან „მისტიური“ ჩრდილო-ატლანტიკური ალიანსის „ღია კარის პოლიტიკა“ ათწლეულების განმავლობაში უშედეგოა. „დასავლური“ ლიბერალური იდეოლოგიის დიქტატში ლგბტ ორგანიზაციების არსებობისა და პროპაგანდის მიჩნევა, „კონსერვატიული მოძრაობა/ალტ-ინფო“ რიტორიკის ძირითადი მდგენელია.<sup>15</sup>

2021 წლის 7 დეკემბერს სადამფუძნებლო ყრილობაზე პარტიის წარმომადგენლებმა აირჩიეს თავმჯდომარე და გაავრცელეს პოლიტიკური გზავნილები საზოგადოების მისამართით:<sup>16</sup> „მთელმა მსოფლიომ იხილა, რომ 2021 წლის 5 ივლისს საქართველოში ლიბერალური დიქტატურის დასასრული დაიწყო. საქართველოში, თუ არ ჩავთვლით პატარ-პატარა გამონათებებს, ვერ შეიქმნა პლატფორმა კონსერვატორებისთვის, როგორც ჩვენ

<sup>14</sup> მსოფლიო საოჯახო კონგრესი, „ლევან ვასაძე - მოკლედ ნათქვამი #9: სასიცოცხლო გეოპოლიტიკა“, <https://www.youtube.com/watch?v=qEgTzrYZn1w> (17.07.2024).

<sup>15</sup> „კონსერვატიული მოძრაობა/ალტ-ინფო“, <https://conservativemovement.ge> (10.22.2023).

<sup>16</sup> იქვე, 15

ვეძახით ეროვნულებისთვის, რომლებიც შეძლებენ არჩევნებში ღირსეულად მონაწილეობას და ლიბერალური სისტემის შეცვლას. საქართველო ეროვნული იდეების აკვანია და ჩვენ ვაპირებთ იმ დიდი კონსერვატიული ერთობის შექმნას, რომელიც საბოლოოდ დაასრულებს ლიბერალურ დიქტატურას საქართველოში და ეს იქნება იმხელა მუხტი, რომ სხვა ქვეყნებსაც გადაედება“.

ყრილობის დასრულების შემდეგ პარტიის ლიდერებმა გამართეს პრესკონფერენცია, სადაც აღნიშნეს, რომ ლიბერალური დემოკრატიისგან იდეოლოგიურად განსხვავებული, ქრისტიანული დემოკრატიის დამყარებით არიან დაინტერესებულნი. მათი აზრით, საქართველოს მოსახლეობის უმრავლესობა კონსერვატიული ღირებულებების მატარებელია, რაც არ გამოხატავს ლიბერალური მემარჯვენე ან ლიბერალური მემარცხენე, ისევე როგორც „ქართული ოცნებისა“ და „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ პარტიების ინტერესებს.<sup>17</sup>

„დღეს ჩვენი ტერიტორიული მთლიანობის გადაწყვეტის გასაღები არის კრემლში და არა - ვაშინგტონში. თუ გვინდა, რომ საქართველოში მოსახლეობის უმეტესობა მომსახურე პერსონალი არ იყოს და ქართველმა რაიმე აწარმოოს და გაყიდოს, გვჭირდება გასაღების ბაზარი. 30 წელია არის გარკვეული მცდელობები, თუმცა ობიექტური რეალობაა, რომ გასაღების ყველაზე დიდი ბაზარი დღეს არის რუსეთის ფედერაცია და ყოფილი პოსტ-საბჭოთა სივრცე.“

„კონსერვატიული მოძრაობა/ალტ-ინფოს“ თავმჯდომარე ზურაბ მახარაძემ დამატებით განაცხადა, რომ მორიგი ომი გარდაუვალი იქნება, თუ არ მოწესრიგდება ურთიერთობები ყველაზე დიდი საფრთხის შემცველ რუსეთის ფედერაციასთან. მისი თქმით, საქართველოში სიმშვიდე მხოლოდ მაშინ დაისადგურებს, როცა უცხოელების, ელჩების და ევროსტრუქტურების ნების გარეშე მოხდება სახელმწიფოს მშენებლობა.

2024 წლის 24 ივნისს „კონსერვატიული მოძრაობა/ალტ-ინფოსა“ და „პატრიოტთა ალიანსის“ ლიდერებმა ხელი მოაწერეს პატრიოტთა ერთობის დეკლარაციას, რითაც ოქტომბრის საპარლამენტო არჩევნებისთვის საერთო სიის შექმნა დააანონსეს. 2013 წელს დაარსებული პარტიის („პატრიოტთა ალიანსი“) ერთ-ერთმა ლიდერმა ირმა ინაშვილმა განაცხადა, რომ „ფსევდოულტრალიბერალების გაერთიანება“ და ლიბერალი ‘ქართული ოცნება’, რომელიც ცდილობს, მოირგოს კონსერვატორის ნიღაბი, დღესდღეობით, ორი ძირითადი ძალაა ქვეყანაში“. ინაშვილმა, ასევე დასძინა, რომ „გაერთიანების მიზანია,

---

<sup>17</sup> იქვე, 15

ეროვნული, ქართული, კონსერვატიული, ტრადიციონალისტების დღის წესრიგის დამკვიდრება საქართველოს პარლამენტში“.<sup>18</sup>

### „საქართველო უპირველეს ყოვლისა“

ახალგაზრდა პოლიტიკოსის, ვატო შაქარიშვილის ხელმძღვანელობით მოქმედმა საინიციატივო ჯგუფმა, 2023 წლის 12 ივნისს დააფუძნა „კონსერვატიული გაერთიანება - საქართველო უპირველეს ყოვლისა“, რომელიც ჯერჯერობით საზოგადოებრივი მოძრაობის ფორმით არსებობს და პოლიტიკურ პარტიად არ გარდაქმნილა. გაერთიანებას გააჩნია „კონსერვატიული პორტალის“ სახელწოდებით ცნობილი საინფორმაციო-ანალიტიკური ვებსაიტი, სადაც ცალკე სექციად განთავსებულია „კონსერვატიული საკითხავი“, ედმუნდ ბერკის, ბენჯამინ დიზრაელის, მაიკლ უოკმოტის და სხვების სამეცნიერო ნაშრომების თანხლებით.<sup>19</sup> „საქართველო უპირველეს ყოვლისა“, აგრეთვე, სარგებლობს სოციალური ქსელების გვერდებით, რომელთა უკანა ფონად დაყენებული სურათი გამოირჩევა წარწერით - „არამეინსტრიმული ამბები, რომელსაც ლიბერალური მედია კრძალავს“.

ტელეკომპანია „მაესტროს“ სამაუწყებლო არხზე 2022 წლის 8 ნოემბერს გავიდა გადაცემა „უცნობის კიდობანი“, სადაც სტუმრად მიწვეულმა ვატო შაქარიშვილმა გაავრცელა საკუთარი ხედვები ახალი კონსერვატიული ინტერნეტ-პორტალის თაობაზე: „იმისთვის, რომ ადამიანმა გააკეთოს სწორი არჩევანი, მას სჭირდება შესაბამისი რეალისტური ნამდვილი ამბავი და არა - ნეოლიბერალების მიერ გაფერადებული, მათ ინტერესებზე მორგებული მასალები. ამიტომ ჩვენ წამოვიღებთ, ვთარგმნით და განვთავსებთ ჩვენს პორტალზე „დასავლური“ პრესისგან, საექსპერტო ორგანიზაციებისგან, ანალიტიკური წრეებისგან იმ მასალებს, რომლებიც დეკლარირების დონეზე ჩვენთან თანხვედრაშია“.<sup>20</sup>

აღსანიშნავია, რომ 2023 წლის 12 ივნისის სადამფუძნებლო შეკრებაზე, მოძრაობის ლიდერმა ვატო შაქარიშვილმა ახალი ქართველის გამოყვანის მცდელობაზე გაამახვილა ყურადღება, რომლის მიზეზია ლიბერალური დიქტატი და ყოველგვარი სულიერი და მორალური პრინციპებისგან დაცლილი ინდოქტრინაცია განათლების სისტემაში. რიგით მეორე გამომსვლელმა, დაჩი ცაგურიამ რუსეთი მტრად მოიხსენია, ხოლო ირაკლი ბათიაშვილმა ჩამოთვალა კონსერვატიზმის მამამთავარი თეორეტიკოსი ფილოსოფოსები,

<sup>18</sup> კესო ქაფიანიძე, „ირმა ინაშვილი - ხელი მოეწერა პატრიოტთა ერთობის დეკლარაციას, რომლის მიზანია, პარლამენტში შევიდეს ეროვნული, ქართული, კონსერვატიული, ტრადიციონალისტების დღის წესრიგი“, პირველი არხი, <https://1tv.ge/news/irma-inashvili-kheli-moewera-patriotta-ertobis-deklaracias-romlis-mizania-parlamentshi-shevides-erovnuli-qartuli-konservatiuli-tradicionalistebis-dghis-wesrigi/> (17.07.2024).

<sup>19</sup> „საქართველო უპირველეს ყოვლისა“, <https://geo-first.com> (17.07.2024).

<sup>20</sup> ვატო შაქარიშვილი (Facebook), „რას ისახავს მიზნად კონსერვატიული პორტალი 'საქართველო უპირველეს ყოვლისა',“ ტელეკომპანია მაესტრო - „უცნობის კიდობანი“ (08.11.2022).

პრაქტიკოსი პოლიტიკოსები და აღნიშნა, რომ, ერთი მხრივ, კონსერვატიზმი ევროპის წიაღიდან იღებს სათავეს, ხოლო, მეორე მხრივ, კონსერვატიული იდეოლოგიის დაკავშირება პრორუსულ პოლიტიკასთან უვიცობის გამოვლინებაა. შესაბამისად, მისი აზრით, კონსერვატიული მსოფლმხედველობა ქართული საზოგადოების უმრავლესობის ნებას გამოხატავს. დასასრულს, ბათიაშვილმა ქრისტიანობის დასაცავად ვალდებულება გამოხატა და ნეომარქსისტებს, გლობალისტებს, „ფსევდო“ ნეოლიბერალებს „ბარბაროსები“ უწოდა. გამომსვლელებს შორის ფიგურირებდა პროფესორი პაატა ჩხეიძე, რომელმაც მკაცრად გააკრიტიკა ე.წ. „ვოუქიზმი“ და მას ამერიკაში წარმოშობილი რადიკალური მემარცხენე მოძრაობა უწოდა. შეკრებაზე მრავლად ისმოდა „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ საწინააღმდეგო მოწოდებები, უკრაინის ომის კონტექსტში „ნატოსა“ და რუსეთის დახასიათება „შმაგ იმპერიებად“. შეხვედრის ბოლო წუთებში, მიკროფონთან კვლავ ვატო შაქარიშვილი მივიდა, დააანონსა პლემბისციტის ჩატარება მთელი საქართველოს მასშტაბით, საჯარო სივრცეებსა და მასმედიაში არასრულწლოვნებს შორის ლგბტ პროპაგანდის აკრძალვის თაობაზე და განაცხადა, რომ ლიბერალიზმს, დღეს, ბოლშევიზმისა და ფაშიზმის მსგავსად პროგრესის დროშა უჭირავს, ლიბერალური მედია კი ევროპის მოდელირებულ ვერსიას გვთავაზობს. აღსანიშნავია, რომ გამომსვლელებს შორის სამჯერ გაიჟღერა სიტყვამ „ჭინკა“ ლიბერალებისა და ყოფილი ხელისუფლების წარმომადგენლების მისამართით.<sup>21</sup>

2023 წლის 17 ივნისს ბორჯომის მუნიციპალიტეტში მოეწყო „ინდივიდუალური თავისუფლების ინსტიტუტის“ ახალგაზრდული ბანაკი, სახელწოდებით „ლიბერალური განათლების აკადემია“, რომლის წინააღმდეგაც გამართულ აქციაზე რამდენიმე ათეულ ადამიანს შორის იმყოფებოდა მოძრაობის „საქართველო უპირველეს ყოვლისა“ ლიდერი ვატო შაქარიშვილი: „არანაირი ქვების სროლა არ ყოფილა. ეს იყო აღელვებული საზოგადოება, ქართველი ხალხი, ბორჯომელები, ახალციხელები, ბაკურიანელები, ჩვენი მოძრაობის მხარდამჭერები, რომლებიც არასდროს შეეგუებიან იმას, რომ ამ ქვეყნის მტრებმა მოწამლონ ახალგაზრდები. ძალადობა არის ის, რასაც ზურა ჯაფარიძე აკეთებს და რასაც თქვენი ტელევიზია აკეთებს“.<sup>22</sup>

### კვლევის შედეგები

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა რამდენიმე მიგნება: 1) მემარჯვენე პოლიტიკურ სუბიექტებს აერთიანებთ ის, რომ ხშირად ეყრდნობიან ქართველი საზოგადო მოღვაწის, ილია ჭავჭავაძის საქვეყნოდ ცნობილ გამონათქვამებს, იშველიებენ სტატისტიკურ მონაცემებს

<sup>21</sup> საქართველო უპირველეს ყოვლისა • Georgia First (Facebook) (22.10.2023).

<sup>22</sup> პუბლიკა, „შაქარიშვილი: ჩვენი მოძრაობის მხარდამჭერები იყვნენ, აღელვებული საზოგადოება,“ <https://publika.ge/shaqarishvili-chveni-modzraobis-mkhardamcherebi-iyvnen-aghelvebuli-sazogadoeba/> (17.07.2024).

დემოგრაფიული და სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის შესახებ, აკრიტიკებენ „ქართული ოცნების“, „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ ხელისუფლებებს და ლგბტ პროპაგანდის აკრძალვას ითხოვენ; 2) მათი ლექსიკა პერმანენტულად მოიცავს სიტყვებს, როგორებიცაა ტრადიცია, რელიგია, ეროვნული და ა.შ. 3) ისინი იყენებენ საკმაოდ არაკორექტულ და შეურაცხყოფელ სიტყვებს ლიბერალური იდეოლოგიის დასახასიათებლად და შესაფასებლად. მაგალითად, „ლიბერალური რესპუბლიკის დიქტატურა“, „სამი სასიკვდილო შხამი“, „სიტყვის თავისუფლების ყალბი დროშა“, „ლიბერალური რესპუბლიკის მკვლელობა“, „ულტრალიბერასტული პრესა“ და ა.შ. აგრეთვე, ზოგიერთი მათგანი ნეომარქსისტებს და სოციალისტებს „ბარბაროსებად“ ნათლავს და „პოლიტიკურ სანაგვეს“ უწოდებს; 4) საინტერესოა, ასევე, მათი საგარეო პოლიტიკური პრიორიტეტები: არასამთავრობო ორგანიზაციის „საქართველო უპირველეს ყოვლისა“ სადამფუძნებლო ყრილობაზე რამდენიმეჯერ გაიჟღერა ანტირუსულმა განწყობებმა, „კონსერვატიული მოძრაობა/ალტ-ინფო“ რუსეთთან ურთიერთობების დალაგების მომხრეა, ხოლო „ერთობა, რაობა, იმედი (ე.რ.ი.)“ გეოპოლიტიკური „ჩიხიდან“ და „მარაზმიდან“ გამოსავლად რუსეთთან დიალოგის დაწყებას გვთავაზობს.

### დასკვნა

წინამდებარე კვლევის ფარგლებში წარმოდგენილია ლიბერალიზმის რეპრეზენტაცია მემარჯვენე ფრთის სუბიექტების ნარატივებში/რიტორიკაში. შესაბამისად, საკითხი მხოლოდ მემარჯვენე პოლიტიკურ კონტექსტში არის შესწავლილი. თუმცა, მეორე მხრივ, აღნიშნული გარემოება ქმნის კვლევის გაგრძელების სამომავლო პერსპექტივასაც იმ მიმართულებით, რომ გამოკვლეული გახდეს მემარჯვენე ფრთის რეპრეზენტაცია ამჯერად უკვე ლიბერალური იდეოლოგიის რიტორიკაში/ნარატივებში. საკვლევი თემის აქტუალობის საჩვენებლად მიმოხილული სამეცნიერო ლიტერატურა, წინამდებარე კვლევისთვის საყურადღებოა იმ აზრით, რომ ლიბერალიზმთან მიმართებაში, მემარჯვენე ჯგუფებს პოპულისტებად რაცხავს, ხოლო ნაშრომში ჩამოთვლილ ჯგუფებს ულტრამემარჯვენეების კლასიფიკაციას ანიჭებს. შესაძლებელია ითქვას, რომ საქართველოში შეინიშნება მკვეთრი იდეოლოგიური პოლარიზაცია ლიბერალურ და მემარჯვენე ფრთის ჯგუფებს შორის, რომლის ფარგლებში მემარჯვენე ჯგუფები მემარცხენე იდეოლოგიის მატარებელ სუბიექტებსაც პოლიტკორექტულობის მიღმა მოიხსენიებენ. შესაბამისად, მთავარი რეკომენდაცია იქნებოდა დამამცირებელი ფრაზეოლოგიისა და ლექსიკური მარაგის გარეშე წარმართულიყო პოლიტიკური პროცესები საქართველოში.

## გამოყენებული ლიტერატურა

### ვებგვერდები:

„კონსერვატიული მოძრაობა/ალტ-ინფო.“ <https://conservativemovement.ge> (10.22.2023).

ერთობა, რაობა, იმედი, <https://eri.ge> (17.07.2024).

მსოფლიო საოჯახო კონგრესი. „ლევან ვასაძე - მოკლედ ნათქვამი #7: ლიბერალური იდეოლოგია.“ <https://www.youtube.com/watch?v=5e3gZGL7QV0> (17.07.2024).

მსოფლიო საოჯახო კონგრესი. „ლევან ვასაძე - მოკლედ ნათქვამი #8: ლიბერალური პოლიტიკა.“ <https://www.youtube.com/watch?v=YQQWWrgUHEs> (17.07.2024).

მსოფლიო საოჯახო კონგრესი. „ლევან ვასაძე - მოკლედ ნათქვამი #9: სასიცოცხლო გეოპოლიტიკა.“ <https://www.youtube.com/watch?v=qEgTzrYZn1w> (17.07.2024).

ორმოცამე, ვაკო და მირიან მელაძე. „‘ქართულმა მარშმა’ პარტია ‘ქართული მარში - ეროვნული მოძრაობა’ დააფუძნა [ფოტო].“ საზოგადოებრივი მაუწყებელი. <https://1tv.ge/news/qartuli-marshma-partia-qartuli-marshi-erovnuli-modzraoba-daafudzna-foto/> (17.07.2024).

პატრიოტი TV. „ქართული მარში - საპროტესტო აქცია აღმაშენებლის გამზირზე.“ <https://www.youtube.com/watch?v=YUqxAdzdeM0> (17.07.2024).

პუბლიკა. „მაქარიშვილი: ჩვენი მოძრაობის მხარდამჭერები იყვნენ, აღელვებული საზოგადოება.“ <https://publika.ge/shaqarishvili-chveni-modzraobis-mkhardamcherebi-iyvnen-aghelvebuli-sazogadoeba/> (17.07.2024).

საზოგადოებრივი მაუწყებელი. „‘ქართული მარში - ეროვნული მოძრაობის’ თავმჯდომარე სანდრო ბრეგაძე.“ „მომხმე - #არჩვენები2020.“ <https://www.youtube.com/watch?v=gx-Yls5Nnm0> (17.07.2024).

საქართველო უპირველეს ყოვლისა • Georgia First (Facebook) (22.10.2023).

საქართველოს საზოგადოებრივი მაუწყებელი. „ქართველი ფაშისტები ეროვნული ღირებულებების დასაცავად.“ <https://www.youtube.com/watch?v=WgE-eOpOx7A> (17.07.2024).

ქაფიანიძე, კესო. „ირმა ინაშვილი - ხელი მოეწერა პატრიოტთა ერთობის დეკლარაციას, რომლის მიზანია, პარლამენტში შევიდეს ეროვნული, ქართული, კონსერვატიული, ტრადიციონალისტების დღის წესრიგი.“ პირველი არხი. <https://1tv.ge/news/irma->

[inashvili-kheli-moewera-patriotta-ertobis-deklaracias-romlis-mizania-parlamentshi-shevides-erovnuli-qartuli-konservatiuli-tradicionalistebis-dghis-wesrigi/](#) (17.07.2024).

შაქარიშვილი, ვატო (Facebook). „რას ისახავს მიზნად კონსერვატიული პორტალი 'საქართველო უპირველეს ყოვლისა'“. ტელეკომპანია მაესტრო - „უცნობის კიდობანი“ (08.11.2022).

#### **სამეცნიერო ნაშრომები:**

ფუკუიამა, ფრენსის. ლიბერალიზმი და მისით უკმაყოფილონი. მთარგმნ. ზაზა შენგელია. თბილისი: ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი, 2022.

ხუციშვილი, თეიმურაზ, ნინო კალანდაძე, გაიოზ (გია) ჯაფარიძე, გიორგი ჯოხაძე და გიორგი ხარებავა. ლიბერალიზმი და საქართველო. თბილისი: ჭავჭავაძის ცენტრი, 2020.

Galston, William. “The Populist Challenge to Liberal Democracy”. Journal of Democracy no. 2 (2018): 5-19.

Kenan, Deth Van J. 2016. “Political Ideologies: Conservative, Liberalism, Christian Democracy and Socialism“, In Foundations of Comparative Politics: Democracies of the Modern World, by Deth Van J. Kenan, 299-329. Cambridge: Cambridge University Press, 2016.

Mudde, Cas, ed. The Populist Radical Right - A Reader. London and New York: Routledge, 2017.